

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-7>

УДК 368.07

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE INSURANCE COMPANY AND ITS IMPLEMENTATION

Ситник Наталія Степанівна

доктор економічних наук, професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4138-9721>

Тишковець Микола Миколайович

магістр,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0752-2824>

Sytnyk Natalia, Tyshkovets Mykola
Ivan Franko Lviv National University

У статті визначено особливості забезпечення фінансово-економічної безпеки страхових компаній України в сучасних умовах. Здійснено комплексний підхід та означено економічну сутність поняття «економічна» та «фінансова безпека страхової компанії». Аргументовано фінансовий інтерес для страхової організації. Визначено кількість страхових інституцій на фінансовому ринку в розрізі «Life» та «non-Life» за останні 5 років. Розраховано та проаналізовано індикатори стану фінансової безпеки страхового ринку України. Доведено, що сучасний страховий ринок розвивається нестабільно. Шляхом аналізу основних індикаторів страхового сектору України визначено характерні проблеми та недоліки функціонування страховиків. Запропоновано і обґрунтовано заходи, які доцільно реалізувати для покращення стану фінансово-економічної безпеки страхових організацій в Україні у стратегічній перспективі.

Ключові слова: фінансова безпека, страховий ринок, загроза, страховий портфель, індикатор.

The article identifies the features of financial and economic security of insurance companies in Ukraine in modern conditions. An integrated approach to clarifying the economic essence of the concept of economic and financial security of the insurance company. The main financial interest for the insurance company is given. The main legislative changes in the insurance market of Ukraine are indicated. The number of insurance institutions in the financial market in terms of "Life" and "non-Life" companies for the last 5 years is highlighted. It is noted that as of September 1, 2021, the total number of insurance companies was 169 units. The research calculates and characterizes the indicators of the state of financial and economic security of the insurance market of Ukraine. In particular, the following indicators are highlighted: insurance penetration rate, the share of long-term insurance in the total amount of collected insurance premiums, insurance density indicator, the level of insurance benefits and others. It is proved that the modern insurance market is unstable. By analyzing the main indicators of the insurance sector of Ukraine, the typical problems and shortcomings of the insurance companies have been identified. It is determined that the formation of balanced insurance portfolios is an important strategic aspect for insurance companies in the process of ensuring their financial and economic security. Here are some key types of insurance portfolios. Conservative, diversified and aggressive insurance portfolios are characterized. Measures proposed and substantiated in Ukraine to improve the financial and economic security of insurance companies in the strategic perspective are proposed and substantiated. New insurance services for the domestic insurance market are presented, which would help maximize the profits of insurance companies and attract new customers.

Keywords: financial security, insurance market, threat, insurance portfolio, indicator.

Постановка проблеми. В умовах економічно-політичної нестабільності в Україні та розвитку інтеграційних процесів, національна

економіка, а особливо страховий ринок, зазнає впливу великої кількості зовнішніх і внутрішніх загроз. Саме тому питання національної

фінансово-економічної безпеки та фінансової безпеки страхових компаній є важливими та актуальними, адже страховий ринок допомагає вирішувати багато проблем у сфері захисту суб'єктів господарювання країни та формування економіки України в цілому, зокрема міцного та фінансово стабільного страхового сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання у сфері страхування, а також дослідження проблем її покращення є предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів. Так, Омельчук Л.В. визначила сутнісні характеристики економічної безпеки страхової компанії з позиції теорії безпекознавства [1], Юдіна С.В., Григор'єва Н.М., Чуприна О.Г. вивчали механізм забезпечення фінансової безпеки страхової компанії [2], а Гончаренко А.С., Зачосова Н.В., Коваль О.В. розглянули стратегічні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки страхових компаній у контексті розвитку конкурентоспроможного ринку страхових послуг [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукова новизна отриманих результатів зорієнтована на комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів функціонування страхового ринку України та оцінку перспектив забезпечення його фінансово-економічної безпеки.

Формулювання цілей статті. Основною метою є комплексне дослідження забезпе-

чення фінансово-економічної безпеки страхових компаній в сучасних умовах, практичне вивчення та аналіз основних індикаторів, які дають можливість оцінити фінансову безпеку страхового сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних трансформаційних процесах розвитку економіки країни, пріоритетним завданням кожної компанії, в тому числі і страхової, є дотримання фінансової та економічної безпеки як головного постулату розвитку бізнесу та країни в цілому.

Комплексний підхід до забезпечення фінансово-економічної безпеки страхових компаній передбачає з'ясування сутності поняття «економічна» та «фінансова безпека страхової компанії».

Економічну безпеку страхової компанії можна тлумачити таким чином (рис. 1).

Фінансова безпека страхової компанії – це стан захищеності головного та пріоритетних фінансових інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз. Вона характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз і дає змогу своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, а також забезпечує ефективний розвиток страхової організації в поточному та наступних періодах. Для страхової організації, у зв'язку з необхідністю забезпечення страхового захисту, головним фінансовим інтересом є максимізація ринкової вартості страховика, але за умови, що

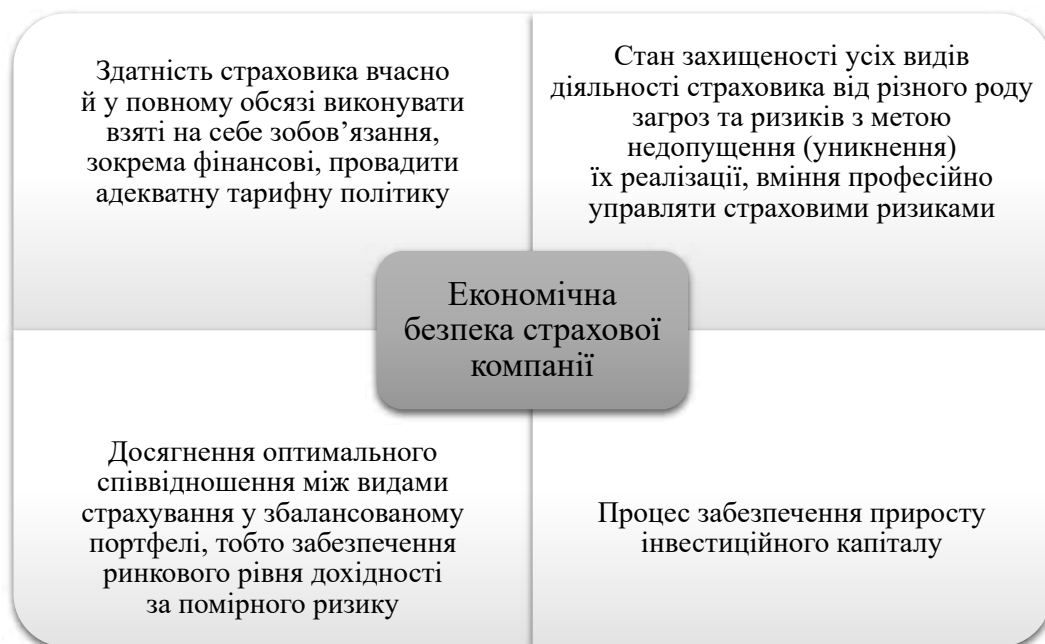

Рис. 1. Сутність поняття «економічна безпеки страхової компанії»

Джерело: складено на основі [1, с. 15]

примноження капіталу власників страхової компанії має відбуватися з одночасним задоволенням потреб страхувальників [2].

Щоб визначити сучасний рівень фінансової безпеки вітчизняних страхових компаній, нами проаналізовано фінансову безпеку на страховому ринку України.

Варто зазначити, що сучасний страховий ринок розвивається нестабільно. Страхові компанії України в останні роки функціонують в умовах інституційних змін, що реалізуються через набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» № 79-IX від 12.09.2019 р. [4]. Основними новаціями на страховому ринку України стали зміна регулятора з Нацкомфінпослуг на Національний банк України та зміна порядку ліцензування страхової діяльності.

Для розрахунку стану фінансової безпеки страхового ринку використаємо її індикатори (табл. 1).

Перший індикатор – «частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій». Це найбільш важливий показник, що показує оцінку впливу страхування на соціально-економічний розвиток країни. Станом на кінець 2020 року даний показник становив 1,08% при нормі в 8-12%. Однак спостерігається тенденція до зменшення цього індикатора протягом останніх років: у період з 2017 по 2020 роки він зменшився на 0,38%. Це характеризує незначний вплив страхування на розвиток економіки України.

Розраховуючи індикатор «щільності страхування», можемо зазначити, що у період з 2017 по 2019 рр. відбувалось поступове його

зростання. Проте вже у 2020 році цей показник зменшився на 8,65 дол. США в порівнянні з попереднім роком. Також спостерігаємо, що він не перетнув мінімальну межу в 140 дол. США, що свідчить про низький рівень споживання страхових послуг в Україні.

Аналізуючи наступний індикатор економічної безпеки, простежуємо аналогічну ситуацію. Так, «частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій» також не перевищує встановленого ліміту в розмірі 30% і є в 5 разів меншою від мінімуму, що свідчить про наднизький рівень соціальної захищеності населення в Україні.

«Рівень страхових виплат» є показником, що впливає на довіру споживачів до страхових продуктів, які пропонуються на ринку. З таблиці 1 видно, що даний індикатор має позитивну тенденцію до зростання, а станом на кінець 2020 року становить 32,88%, що перевищує ліміт на 2,88%. Це, на наш погляд, є наслідком збільшення відшкодувань зі страхування автомобілів та окремих видів страхування майна.

Ще одним важливим індикатором економічної безпеки страхового ринку є «частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам». Спостерігаємо зростання цього показника в період з 2018 по 2020 роки на 2,02%, що складає 8,09% і є в межах норми (не більше 25%).

Останній індикатор «частка надходжень страхових премій трьох найбільших СК у загальному обсязі надходжень страхових премій» демонструє зменшення з 2017 по 2019 рр., проте у 2020 році він зріс на 4% і склав 17,9% при нормі в 10-30%. Це свідчить про такий рівень монополізації на страховому ринку України, що є допустимим на сьогодні.

Таблиця 1

Індикатори фінансової безпеки страхового ринку України станом на 2017–2020 рр.

№ з/п	Показник	Рік			
		2017	2018	2019	2020
1	Показник проникнення страхування, %	1,46	1,39	1,33	1,08
2	Показник щільності страхування, дол. США	38,35	42,82	48,64	39,99
3	Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	6,71	7,91	6,91	5,93
4	Рівень страхових виплат, %	24,26	26,06	27,05	32,88
5	Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, %	7,82	6,07	6,22	8,09
6	Частка надходжень страхових премій трьох найбільших СК у загальному обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя), %	21,3	15	13,9	17,9

Джерело: розраховано на основі [5; 6]

нішній день. Розглядаючи структуру вітчизняного страхового ринку, варто зазначити, що на ризиковому страховому ринку існує певна конкуренція, а на ринку страхування життя є незначна монополія, що відповідно вимагає антимонопольних заходів.

Для більш детального аналізу визначимо кількість страхових компаній на фінансовому ринку в розрізі «Life» та «non-Life» компаній (табл. 2).

З таблиці 2 видно, що станом на 01.09.2021 загальна кількість страхових компаній становила 169, у тому числі компаній зі страхування життя – лише 17, ризикового страхування – 152 компанії. Також спостерігаємо зменшення кількості страхових компаній, а саме: з 2017 по 2021 роки їх кількість скоротилась на 43% (або на 125 страхових компаній). Бачимо падіння кількості «лайфових» страховиків в загальній структурі усіх страхових компаній. Варто зазначити, що особливістю страхового ринку України є те, що він на 90% складається з страхових компаній «non-Life», які займаються ризиковим страхуванням.

Динаміка зростання кількості страхових компаній є не втішною, простежується очевидна тенденція до скорочення числа страховиків на вітчизняному фінансовому ринку. Однією із основних причин цього явища є втрата довіри широких верств населення, а отже, основних клієнтів страхових компаній, до якості надання їх послуг та їхньої діяльності зокрема. Важливою також є і відсутність гарантій виконання останніми своїх фінансових зобов'язань у страхових випадках. Фінансовий збиток страховика у ряді випадків може досягати таких розмірів, що виникає необхідність створення комплексної системи фінансово-економічної безпеки для тих суб'єктів господарювання, що провадять професійну діяльність у сегменті страхування.

Незважаючи на наявні проблеми розвитку страхового ринку, в Україні є всі можливості

для його подальшого динамічного розвитку, зростання ринкової капіталізації, збільшення обсягів страхових операцій та зацікавленості іноземних інвесторів.

Таким чином, усунення негативних факторів у сфері страхування сприятиме стабільному розвитку національної економіки та стимулюванню інтеграції України в регіональні та світові страхові ринки. Для усунення негативних факторів на страховому ринку України необхідно запровадити заходи, які підвищать рівень фінансової безпеки страховиків.

Однією з основних проблем, яка становить загрозу фінансово-економічній безпеці страховика в умовах розвитку цифрової економіки є інформаційні ризики. Зважаючи на неминучість розширення меж інформатизації та діджиталізації фінансових відносин, страховим компаніям необхідно у стратегіях своєї діяльності передбачити потребу впровадження системи управління інформаційною безпекою, що зумовлено стратегічним завданням мінімізації ризиків витоку конфіденційної інформації та протидії виникненню зовнішніх і внутрішніх корпоративних конфліктів, започаткованих на основі інсайдерських відомостей [3].

Важливим стратегічним аспектом для страхових компаній у процесі забезпечення їх фінансово-економічної безпеки є формування збалансованих страхових портфельів. Також проблемою вітчизняного страхового ринку є те, що більшість страхових компаній відшкодовує власні поточні витрати за рахунок нових страхових премій, не приділяючи належну увагу формуванню страхових резервів. Саме тому важливим є дослідження питання ефективного розміщення коштів страховиків, які є у них у формі страхових резервів.

Існує кілька типів страхових портфельів (рис. 2).

Найбільш прийнятним для потреб стратегічного забезпечення фінансово-економічної

Таблиця 2

Кількість страхових компаній та їх структура в Україні у 2017–2021 рр.

	Кількість страхових компаній					Динаміка 2017/2021	Динаміка 2017/2021, %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Загальна кількість	294	281	233	210	169	-125	-43
в т.ч. СК «non-Life»	261	251	210	190	152	-109	-42
в т.ч. СК «Life»	33	30	23	20	17	-16	-48
кількість СК «non-Life» в загальній структурі, %	88,8	89,3	91,0	90,4	90,0	X	+1,2
кількість СК «Life» в загальній структурі, %	11,2	10,7	9,0	9,6	10,0	X	-1,2

Джерело: розраховано на основі [5]

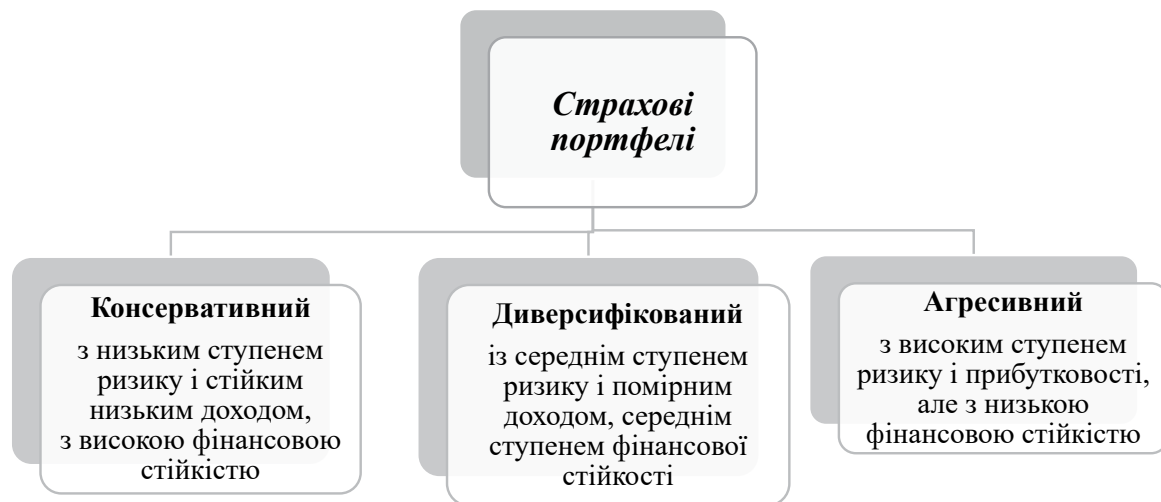

Рис. 2 Типи страхових портфелів

Джерело: складено на основі [7]

безпеки, на нашу думку, є диверсифікований страховий портфель, який характеризується оптимальним рівнем доходності, ризиковості та фінансової надійності. Залежно від фінансових інтересів компаній, диверсифікованому страховому портфелю можуть бути притаманні агресивна та консервативна форми.

Стратегія діяльності та розвитку будь-якої страхової компанії в умовах конкуренції має передбачати необхідність розширення переліку страхових послуг. Так, вітчизняним компаніям варто звернути увагу на такий продукт, як кібер-страхування, що набуває популярності у Європі. Загроза кібер-атак є характерною для усіх без винятку сучасних суб'єктів господарської діяльності. Кібер-атаки можуть призвести до втрати корпоративних даних і клієнтської бази (що для страхових компаній має важливе значення у процесі отримання страхових платежів), втрати об'єктів інтелектуальної власності – чи, у найгіршому випадку, настання усіх перелічених подій разом. Наслідки забезпечення фінансово-економічної безпеки від кібер-атак бувають різними: від штрафів регулюючих органів і репутаційних втрат до цілковитого припинення ведення бізнесу, тому кібер-безпека та захист від несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації суб'єкта господарювання є досить актуальними завданнями для управлінського персоналу [3].

Забезпечення фінансової безпеки страхових компаній також передбачає проведення таких заходів:

- підвищення за рахунок коштів іноземних інвесторів рівня капіталізації та місткості вітчизняних страхових компаній;

- залучення інвестицій у розвиток страхової інфраструктури;

- підвищення якості страхових послуг і зниження витрат, що виникають у процесі їх надання;

- підвищення рівня страхової культури та якості життя населення;

- встановлення підвищених вимог щодо страхових компаній, що реалізують свою діяльність з іноземним капіталом;

- забезпечення політичної стабільності в країні та створення нормативно-правової бази, яка б відповідала міжнародним стандартам;

- сприяння розвитку страхового ринку та вдосконалення порядку ліцензування діяльності страховиків, дотримання вимог до джерел формування статутного капіталу та фінансового становища засновників;

- розробка державних цільових програм науково-дослідних робіт у сфері страхування та підготовки висококваліфікованих спеціалістів для страхового ринку;

- удосконалення системи оподаткування страховиків та операцій перестрахування у перестраховиків-нерезидентів [8].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Рівень фінансової та економічної безпеки вітчизняних страхових компаній та страхового ринку в цілому є досить низьким, так як страхові компанії України функціонують останні роки в умовах інституційних змін. До основних напрямів забезпечення фінансово-економічної безпеки страхових компаній можна віднести: активне впровадження та популяризацію кібер-страхування на фінансовому ринку;

оновлення страхових портфельів компаній, створення нових страхових продуктів і послуг; формування повноцінних підрозділів забезпечення фінансово-економічної безпеки в межах обласних дирекцій для реалізації завдань протидії загрозам, забезпечення фізичної безпеки працівників страховиків, передовсім керівників і топ-менеджменту та безпеко-орієнтованої реалізації їх фінансово-економічних інтересів; втілення комплексної програми популяризації страхових продуктів і послуг, зокрема, маркетин-

гових досліджень, рекламної й PR-підтримки; комплексної роботи з персоналом компаній, спрямованої на підвищення якості надання страхових послуг; стандартизації роботи всіх регіональних офісів і представництв страхових компаній та впровадження IT-систем управління бізнес-процесами.

Отже, фінансово-економічна безпека страхових компаній в Україні є важливим напрямком подальшого розвитку країни та потребує детальнішого дослідження науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Омельчук Л.В. Сутнісні характеристики економічної безпеки страхової компанії з позиції теорії безпекознавства. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6621> (дата звернення: 26.03.2022).
2. Юдіна С.В., Григор'єва Н.М., Чуприна О.Г. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхової компанії. *Економіка і суспільство*. 2018. № 17. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/92.pdf (дата звернення: 05.05.2022).
3. Гончаренко А.С., Зачосова Н.В., Коваль О.В. Стратегічні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки страхових компаній у контексті розвитку конкурентоспроможного ринку страхових послуг. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2020. Серія Економічні науки. № 2. С. 160–168. URL: http://eprints.cdu.edu.ua/4035/1/visnik2020-2_160-168.pdf (дата звернення: 26.03.2022).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 44, ст. 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> (дата звернення: 06.05.2022).
5. Показники діяльності страхових компаній. *Офіційний сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 08.05.2022).
6. Статистична інформація. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 09.05.2022).
7. Кудак В.М. Збалансованість страхового портфеля як ключовий фактор фінансово-економічної безпеки страховика. *Вчені записки університету «КРОК»*. *Економіка*. 2014. Вип. 36. С. 68–76.
8. Ситник Н.С., Кравцова О.В. Оцінка фінансової безпеки страхового ринку в сучасних умовах. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 219–225. URL: https://business-inform-2019-10_0-pages-219_225.pdf (дата звернення: 10.05.2022).

REFERENCES:

1. Omelchuk L.V. (2018) Sutnysni kharakterystyky ekonomichnoi bezpeky strakhovoi kompanii z pozytsii teorii bezpekoznavstva [Essential characteristics of the economic security of the insurance company from the standpoint of security theory]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6621> (accessed 26 March 2022).
2. Iudina S.V., Hryhorieva N.M., Chupryna O.H. (2018) Mekhanizm zabezpechennia finansovoi bezpeky strakhovoi kompanii [The mechanism for ensuring the financial security of the insurance company]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and society], no. 17. Available at: http://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/92.pdf (accessed 05 May 2022).
3. Honcharenko A.S., Zachosova N.V., Koval O.V. (2020) Stratehichni aspekty zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky strakhovykh kompanii u konteksti rozvytku konkurentospromozhnoho rynku strakhovykh posluh [Strategic aspects of ensuring financial and economic security of insurance companies in the context of developing a competitive insurance market]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho* [Bulletin of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky], no. 2. Available at: http://eprints.cdu.edu.ua/4035/1/visnik2020-2_160-168.pdf (accessed 26 March 2022).
4. Information of the Verkhovna Rada (2019) Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Improvement of Functions on State Regulation of Financial Services Markets», no. 44. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> (accessed 06 May 2022).

5. Performance indicators of insurance companies. Official site of the National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (accessed 08 May 2022).
6. Statistical information. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 09 May 2022).
7. Kudak V.M. (2014) Zbalansovanist strakhovoho portfelia yak kliuchovyi faktor finansovo-ekonomichnoi bezpeky strakhovyka [Balance of the insurance portfolio as a key factor in the financial and economic security of the insurer]. *Vcheni zapysky universytetu «KROK»* [Scientific notes of KROK University], vol. 36, pp. 68–76.
8. Sytnyk N.S., Kravtsova O.V (2019) Otsinka finansovoyi bezpeky strakhovoho rynku v suchasnykh umovakh [Assessing the Financial Security of the Insurance Market in Today's Environment]. *Biznes Inform* [Business Inform], no. 10. Available at: https://business-inform-2019-10_0-pages-219_225.pdf (accessed 10 May 2022).